

STRATEGIC ASSESSMENTS AS A FACTOR OF STRATEGIC THINKING

Hatidza Beriša

University of Defence, Belgrade, Republic of Serbia, hatidza.berisa@mod.gov.rs

Dragan Stevanović

University of Defence, Belgrade, Republic of Serbia, dragansteva74@gamil.com

Abstract: The paper does not deal with a detailed consideration of strategic assessments, strategic thinking and officer training as procedures and processes, but rather focuses on considering their mutual connection and conditionality with the aim of recognizing and, to a certain extent, defining the framework for future strategic action, primarily in the field of officer education, and consequently their career development and adequate use in duties in the Serbian Armed Forces. The military education system, and in the specific case of officer education and training, is a relatively regulated system in terms of regulations and law, but it is not built on the basis of clear visions and long-term goals that should be defined by a specific development strategy for this area or at least by certain strategic guidelines. There are works and reflections on this topic in the field of teaching and scientific work, but insufficient attention is paid to the institutional definition of specific future requirements and goals, so it is often very difficult to specify and regulate the area of officer training.

The aim of this paper is to point out the need and importance of the existence of strategic assessments in the field of military education, and to highlight their significance and influence on the formation of strategic thinking and action, through an analysis of the current and future training of officers of the Serbian Armed Forces in special training programs (Basic Command and Staff Course, Command and Staff Training, General Staff Training and Advanced Studies in Security and Defense).

Keywords: military education, officers, reflection, assessment, guidelines, training.

СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ КАО ФАКТОР СТРАТЕШКОГ ПРОМИШЉАЊА

Хатица Бериша

Универзитет одбране, Београд, Република Србија, hatidza.berisa@mod.gov.rs

Драган Стевановић

Универзитет одбране, Београд, Република Србија, dragansteva74@gamil.com

Апстракт: Рад се не бави детаљним разматрањем стратешких процена, стратешког промишљања и усавршавања официра као поступцима и процесима, већ се фокусира на разматрање њихове међусобне повезаности и условљености са циљем препознавања и, у одређеној мери, дефинисања оквира за будуће стратешко деловање, превасходно у области образовања официра, те последично њиховог каријерног развоја и адекватне употребе на дужностима у Војсци Србије. Систем војног образовања, а у конкретном случају школовање и усавршавање официра, нормативно-правно је релативно уређен систем, али није изграђен на основама јасних визија и дугорочних циљева који би требали да буду дефинисани конкретном стратегијом развоја ове области или барем одређеним стратегијским смерницама. Постоје радови и промишљања на ову тему у домену наставно-научног рада, али се институционалном дефинисању конкретних будућих захтева и циљева посвећује недовољно пажње па је често врло тешко прецизирати и уредити област усавршавања официра.

Циљ овог рада је да укаже на потребу и важност постојања стратешких процена у области војног образовања, те истакне њихов значај и утицај на формирање стратешко промишљања и деловања, кроз анализу тренутног и будућег усавршавања официра Војске Србије на посебним програмима усавршавања Основни командно-штабни курс, Командно-штабно усавршавање, Генералштабно усавршавање и Високе студије безбедности и одбране.

Кључне речи: војна образовање, официри, промишљање, процена, смернице, усавршавање.

1. УВОД

У све сложенијој геополитичкој ситуацији која се посебно рефлектује на функционисање „малих држава“, уочљива је потреба за пажљивим и детаљним стратешким планирањем и непрестаном применом стратешког мишљења. Свака држава треба да уреди свој систем на начин који ће јој омогућити да максимално искористи сопствене капацитете и усмери их ка остваривању постављених циљева, а истовремено да буде

реална у процени својих способности и планирању будућности. Тако и Војска Србије, као главна одбрамбена снага Републике Србије, мора јасно да определи своју стратегију за будућност и прецизно уреди све своје сегменте функционисања како би могла да делује у смеру напретка и просперитета, односно обезбеђивања адекватног одговора на савремене изазове, ризике и претње.

Посебну улогу у остваривању дефинисаних циљева има образовање као алат којим се сопствени капацитети могу у значајној мери припремити и усмерити ка жељеном крајњем стању. Стога је јако важно да у овој области постоји одговарајући континуитет проактивног приступа, односно непрестана анализа тренутног и будућег окружења, те предузимање мера које ће омогућити прилагођавање промененама и стварање услова да се искористе указане шансе и прилике. Квалитетна процена и правовремена реакција у области образовања могу у значајној мери одредити будућност и правац деловања у свим осталим сферама војне делатности.

Непостојање стратешких процена у овој области условило је ситуацију да не постоји јасна визија и конкретна стратегија усавршавања официрског кадра за више командне и штабне дужности. Ово се посебно односи на квалитативно одређење циљева њиховог усавршавања и прецизно дефинисање захтева за потребним знањима за дужи временски период (барем десет година). У том смислу, овај рад у одређеној мери даје одговор на питање да ли постоји потреба за конкретном дугорочном стратегијом усавршавања официра на посебним програмима усавршавања.

Сагледавањем тренутног стања и стратешког опредељења у области усавршавања официра и потребе за разматрањем тренутних и будућих услова окружења и њиховог утицаја кроз израду конкретних стратешких процена, те истицањем њиховог значаја за ову област, а посредно на стратешко промишљање и деловање официра и Војске Србије у целини, рад даје основне смернице за подробнији приступ процесу одређивања циљева и правца будућег деловања у области усавршавања официра.

2. СТРАТЕШКО ОПРЕДЕЉЕЊЕ У ОБЛАСТИ УСАВРШАВАЊА ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ

Неретка је појава да се у изради стратегијских докумената Републике Србије, приликом посматрања шире слике области која је предмет израде стратегије, недовољно пажње посвети појединим њеним елементима или се они у потпуности изоставе. Такав случај је и са војним образовањем које није или је у минималној мери препознато у стратегијским документима државе, а потом и недовољно разрађено, прецизирано и усмерено кроз доктринарна документа Војске Србије. То представља значајно ограничење у дефинисању смерница које треба да помогну у даљем развоју и усмеравању војног образовања. Практично, не постоје јасни општи циљеви које је потребно достићи у овој области, а на основу којих би била дефинисана будућа потребна знања и способности кадра у складу са тренутним и будућим кључним геополитичким стањем и даљим развојем употребе снага.

Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године не препознаје војно образовање као посебан део, док конкретних одредница по питању образовања нема ни у Стратегији одбране Републике Србије и Стратегији националне безбедности Републике Србије. (<http://srbija.gov.rs/dokument/45678/strategije-programi-planovi.php>) Нешто конкретније одреднице могу се пронаћи у доктринарним документима Војске Србије, где се у Доктрини управљања људским ресурсима Војске Србије посебно обрађује део који се односи на образовање и стручно усавршавање професионалних припадника. (*Доктрина управљања људским ресурсима Војске Србије*) Између осталог, препознато је и образовање и стручно усавршавање официра са дефинисаним нивоима и општим циљевима за сваки ниво који се у даљим одредбама предметног документа повезује са развојем каријере официра. Даље је предметна материја обрађивана кроз законска и подзаконска акта из којих се може извести посредан закључак да је тежишно опредељење по питању образовања и усавршавања официра усмерено на реализацију програма образовања и усавршавања ослонцем на сопствене капацитете у оквиру војнообразовних институција без одговора на питање шта је то што нам је конкретно потребно (захтеви за потребним знањима).

Говорећи управо о доктринарном уређењу одређене области, циљ је да се на тај начин успостави одређени концептуални и теоријски оквир који би даље усмерио развој те области. Међутим, начин на који поменути доктринарни документ обрађује образовање људских ресурса није адекватно посматран и дефинисан, односно не даје основе за даљу разраду већ је у појединим деловима и отежава. Наиме, образовање је препознато као једна од активности управљања људским ресурсима, у конкретном случају функција управљања људским ресурсима, где се као један од основних проблема у самом документу јавља нејасноћа око његовог јединственог појмовног одређења (обука и стручно усавршавање, функција школовања, образовање и стручно усавршавање и сл.) што умногоме отежава његову даљу разраду и уређење. Имајући у виду његов значај и потребу повезаности и прожимања са другим функцијама управљања људским ресурсима, може се поставити питање да ли је образовање на адекватан начин уређено у наведеном

доктринарном документу, посебно због чињенице да су поједине опште смернице и одреднице разрађене до нивоа детаља који не остављају довољно простора за уређење ове области на nižем хијерархијском нивоу, штавише представљају ограничење.

Ипак, претходно изнето не значи да овај документ не даје и неке добре основе за даљу разраду области образовања, а посебно усавршавања официра. У њему су на одређени начин дефинисани циљеви управљања људским ресурсима који се могу узети као смернице за даљи развој и прецизније уређење ове области, значајан део је посвећен организацији управљања људским ресурсима и стварању услова за формирање одговарајуће организационе културе, квалитативном и квантитативном одређењу потребних људских ресурса, лидерству, планирању каријере и сл. Све наведено може да помогне да се конкретни циљеви образовања уже, прецизније и јасније дефинишу на nižем хијерархијском нивоу, на основу одговарајућих стратешких процена о актуелним и будућим условима окружења који су од утицаја на образовање.

Ограничавајући се на посебне програме усавршавања официра, може се истаћи да се потребе за наведеним усавршавањима редовно планирају на годишњем нивоу, у квантитативном смислу. Штавише, у претходном периоду и периоду који је у току, израђени су по истом принципу и Средњорочни планови школовања и усавршавања кадра у Министарству одбране и Војсци Србије (2015.-2020. година и 2021.-2025. година). Међутим, мора се напоменути да изради поменутих планова претходи само квантитативна анализа и процена расположивих кадровских, материјалних и наставних потенцијала, без посебног сагледавања будућих околности и квалитативног аспекта усавршавања официра на посебним програмима усавршавања. Такође, постоје донети и програми усавршавања за сваки од поменутих нивоа посебних програма усавршавања којима су у извесној мери дефинисани општи и посебни циљеви усавршавања и који омогућавају одређени ниво усмерености на знања и способности које је потребно да официри стекну њиховим завршетком. Управо наведени програми усавршавања су у значајној мери ограничени у дефинисању општих и посебних циљева усавршавања због нивоа детаља који су разрађени у Доктрини управљања људским ресурсима Војске Србије. Уз прецизно дефинисање нивоа и облика усавршавања официра, дати су и општи циљеви који не остављају довољно простора за дефинисање посебних циљева у складу са актуелним и будућим условима окружења, односно евентуалним променама у окружењу које нужно изискују и прилагођавање свих делова система, па тако и редефинисање циљева у области образовања. Овде се мора посебно нагласити и чињеница да Војска Србије део својих официра усавршава и у иностранству на програмима усавршавања сличног нивоа где се у обзир морају узети и дефинисати и неки други циљеви ван области образовања, а који су од интереса за Војску Србије у целини.

Све претходно изложено посредно указује да постоји одређени степен стратешког опредељења у области образовања официра на посебним програмима усавршавања, али се у практичном раду, реализацији усавршавања и даљој употреби и примени стечених знања итекако може приметити недостак адекватних стратешких процена у овој области, што се посебно рефлектује на процес планирања и реализацију постављених циљева и задатака. Разлог за наведено може да се препозна и у чињеници да је образовање, дефинисаним циљевима, уско везано за управљање људским ресурсима и да не оставља довољно простора за шире сагледавање његовог значаја и утицаја на друге области војне делатности. У том смислу, јасно се намеће потреба за детаљнијим проучавањем и сагледавањем услова окружења и израдом адекватне стратешке процене будућег стања која ће омогућити редефинисање циљева образовања и омогућити свеобухватнији стратешки приступ овој области и њеном даљем развоју у оквиру остварења општих циљева Војске Србије.

3. ФАКТОРИ КОЈИ УТИЧУ НА СТРАТЕШКИ ПРИСТУП УСАВРШАВАЊУ ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ

Често се у тражењу адекватног одговора на захтеве савременог окружења може учити површан приступ у дефинисању проблема и ограничавање на могућа решења у оквиру ужих области војне делатности. Том приликом се заборавља на чињеницу да, приликом тражења одговора, основ за поступање морају бити стратегијска опредељења и целокупан систем војне доктрине. У том смислу, систем војне доктрине представља једно од исходишта за дефинисање циљева образовања официра, а као крајњи резултат тог процеса треба да буду официри који га разумеју и спремни су да интелектуално и креативно примењују његове одредбе у пракси, односно имају активну улогу у његовој даљој изградњи. (Милковски, 2009: 287) У пракси то углавном није случај, а као доказ може послужити чињеница да се у изради докумената нижег хијерархијског нивоа јавља ограничавање на конкретну област без сагледавања шире слике, неретко без детаљније анализе услова окружења и конкретне стратешке процене. Наведено додатно појачава и чињеница да се садржај поменутих докумената, иако је евидентно да се налазимо у времену изузетно динамичних

промена у војној делатности, јако споро прилагођава или се прилагођава без подробније процене у складу са јасно дефинисаном визијом будућег развоја. (Јовић, Бериша, 2023)

Ово се посебно односи на официре који се усавршавају на Генералштабном усавршавању као најважнијем нивоу посебних програма усавршавања имајући у виду дужности за које се наведени официри припремају и потом постављају у организацијским саставима Министарства одбране и Војске Србије. Иако се реализација њиховог усавршавања, по питању садржаја који се обрађују, релативно прилагођава актуелним ситуацијама и иновацијама у области одбране и безбедности и том приликом се тежи разматрању проблема и промишљању о њима на стратешком нивоу, постоји недоследност у каснијој примени стечених знања у практичном раду на конкретној дужности. Сама чињеница да се припремају за обављање дужности широког спектра на различитим нивоима организације Војске Србије поставља пред њих изазов да стечена знања употребе и прилагоде нивоу на којем обављају своју дужност, али и да разумеју шири оквир и пронађу своје место и улогу у њему. Такође, врло је битно да схвате и разумеју односе, разлике и границе између тактичког, оперативног и стратегијског нивоа, јер управо као један од проблема „...јесу појаве у којима се субјекти стратегијског промишљања и одлучивања појављују у улогама на тактичком нивоу.“ (Пајовић, 2015:207) Командне и штабне дужности на које се постављају додатно појачавају потребу да непрестано проширују и дограђују своја знања са циљем што бољег разумевања командно-штабних односа на различитим нивоима организације и активног учешћа у подршци и самом доношењу одлука.

Као један од проблема који се могу идентификовати јесте и чињеница о недовољној повезаности војнообразовних институција и организацијских састава Министарства одбране и Војске Србије управо у оном делу који се тиче квалитативног одређења потреба за усавршавањем официра. Наведено можемо тумачити као последицу непостојања конкретнијих стратешких циљева у овој области који би проистекли из одговарајућих стратешких процена и који би били повезујуће ткиво у конкретнијем дефинисању захтева за потребним знањима и карактеристикама (моделом) Командно-штабног или Генералштабног официра какав је потребан Војсци Србије. Јасно је да постоји извесан степен стратешке опредељености у правцу развоја ових официра у будућности, али је присутна и чињеница да не постоји конкретна визија на који начин је потребно дефинисати потребна знања и способности, а потом их материјализовати и усмерити са циљем практичне употребе таквог официра на конкретној дужности. Овом приликом се поново као пример може истаћи Генералштабно усавршавање у чијем програму, у контексту актуелних, али и будућих промена у окружењу, евидентно постоји дисбаланс између предмета (области) који се изучавају током усавршавања. Промена физиономије оружаног сукоба и чињеница да фактори који утичу на њега одавно и у све значајнијој мери превазилази војну димензију, захтевају преиспитивање и дораду садржаја који се обрађују по предметима, као и промене у приступу њиховој реализацији. Такође је присутно и значајно преклапање садржаја по предметима, а чињеница је да исходи и циљеви њихове обраде треба да воде ка јединственом разумевању и примени у пракси.

Не треба заборавити да је образовање официра континуиран процес који се одвија током читаве њихове каријере, како кроз похађање одређених облика усавршавања тако и кроз практично обављање дужности применом стечених знања и њиховом надоградњом. Зато је неопходно да се циљеви усавршавања официра на посебним програмима усавршавања дефинишу тако да омогуће што веће повезивање теорије и праксе, односно да и сами официри својим искуством и знањима из дотадашње каријере допринесу доградњи теорије. Чини се да управо у овој констатацији треба тражити евентуално решење проблема, јер систем војног образовања треба да припреми официре да доследно и тачно познају и примењују принципе и начела на којима почива систем војне доктрине на фундаменталном нивоу, тактике, технике и процедуре на апликативном и процедуралном нивоу и истовремено код њих развије општу културу и способност за њихово перманентно преиспитивање путем реалног и критичког просуђивања. (Милковски, 2010:293-294) Овај детаљ уједно представља и кључну препреку са којом се официри суочавају у обављању дужности у јединици, јер неретко се дешава да динамика реализације задатака, ограничени ресурси и недовољно развијена стратешка култура ограничавају њихову слободу промишљања и деловања, а често узрокују и губитак воље за проактивним деловањем. Та чињеница звучи помало парадоксално имајући у виду да исти официри треба да буду носиоци промена и унапређења стања у области образовања, односно целокупној војној делатности односно војне науке. (Бериша, Баришић, 2024)

Колико је важна повезаност војнообразовних установа и Војске Србије можда најбоље осликава чињеница да целокупан сет докумената у стратегијско-доктринарном захвату мора да почива на изузетно добром познавању теорије и њеном сталном преиспитивању и доградњи на основу стечених искустава током примене у пракси. У том смислу, неспорна је и потреба за израдом стратешких процена у овој области које ће, без обзира биле имплементиране у одговарајућа стратегијска или доктринарна документа или коришћене као помоћни алат, свакако послужити за прецизније одређење циљева и дати оквир за даље поступање ради

њиховог достизања. Стратешке процене треба да обухвате све факторе који могу бити од утицаја на образовање, а у њиховој изради учешће морају узети не само лица која се директно баве пословима у области образовања већ и стручна лица из других области војне делатности.

4. ЗНАЧАЈ СТРАТЕШКИХ ПРОЦЕНА ЗА УСАВРШАВАЊЕ ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ

Увидом у стратегијска и доктринарна документа великих светских сила, као и анализом њиховог поступања у области одбране и безбедности у претходном периоду, може се закључити да огромну пажњу посвећују образовању кадра, односно значају поседовања одговарајућих знања, вештина и способности као битном фактору у јачању своје војне моћи и моћном оружју у евентуалним будућим сукобима. Људски потенцијал је одувек био најважнији ресурс и често ненадокнадив губитак, па претходно изнета чињеница имплицира додатно повећање његове вредности и потребу да му се у још већој мери посвети пажња и да се припреми на изазове који га очекују у будућности. Отуда и не чуди што је значај овог ресурса примећен још крајем прошлог века у којем су се појавили изрази попут „ратника знања“ или „стратегичка знања“ (Тофлер, 1998).

Да би се дошло до конкретнијег одређења потреба за усавршавањем официра на посебним програмима усавршавања неопходно је израдити стратешку процену која ће превасходно прецизно дефинисати природу проблема са којима се наша војна организација суочава, обухватити опис кључних чинилаца окружења и будућих развоја догађаја и одредити опште заједничке циљеве који би усмерили деловање и указали на правац решавања проблема (предмет и циљ процене). Опис природе проблема би требао да понуди могућа решења и основу за дефинисање циљева које је потребно достићи у будућности (минимум десет година), као и да препозна актере који би требало да делују у правцу остварења постављених циљева (превасходно организацијски састави Министарства одбране и Војске Србије). Дефинисање проблема уједно представља можда и најтежи део процеса израде стратешке процене јер је продукт мисаоног процеса који мора да обухвати и сагледа велики број чинилаца окружења који детерминишу и описују његову природу и ниво комплексности.

Основу за препознавање и опис кључних чинилаца окружења требало би да представљају изазови, ризици и претње који су садржани у државним стратегијским документима, али и други актуелни и будући показатељи стања који би могли бити од утицаја. Уз анализу екстерних фактора, обавезно је и сагледавање тренутних могућности система (интерни фактори) и потенцијалних ризика који се у будућности могу јавити у зависности од развоја догађаја који се предвиђају у предметној области. Имајући у виду огроман број различитих видова и облика изазова, ризика и претњи који су данас присутни, у овај процес мора бити укључен и значајан број стручњака из других области који ће помоћи да се препознају и издвоје они који су од утицаја на област образовања. Ово посебно појачава чињеница да се, услед савремених геополитичких кретања и догађаја, њихово мапирање мора извршити на глобалном, регионалном и националном нивоу, а за тај процес би требало да буду оспособљени и одговорни управо официри који се образују на посебним програмима усавршавања. (Бериша, Јегеш, Баришић, 2015: 83-84, 87) Приликом разматрања окружења неопходно је размотрити све варијабле и аспекте у различитим димензијама који могу бити од утицаја (политички, војни, економски, социјални, информациони и технолошки-инфраструктурни у одређеном физичком окружењу и конкретном временском периоду).

Резултат стратешке процене треба да пружи опис тренутног стања, дефинише проблем и каже нам где смо сада, али и да понуди могућа решења и будуће правце деловања, односно покаже начин на који можемо стићи тамо где желимо да будемо и усмери на средства која су нам потребна да то остваримо. Општи циљеви који њоме буду дефинисани и које је потребно достићи морају бити конципирани тако да буду повезујући и обезбеде јединствено поступање свих актера у систему, почев од самих официра који се усавршавају, преко војнообразовних институција, па све до организацијских састава Министарства одбране и Војске Србије. Такође, неопходно је да циљеви обезбеде и функционалну повезаност свих актера у овој области ради проналажења приближно најоптималнијег начина решавања проблема и каснијег предлагања конкретних мера које је потребно предузети ради достизања жељеног крајњег стања и њиховог остварења. Коначно, пожељно је дефинисати и начелне крајње исходе који би детерминисали официра какав нам је потребан у јединици након завршетка усавршавања и које су основне претпоставке његовог поступања, рада и каријерног развоја у даљем току професионалне каријере.

Значај једне овакве стратешке процене или било које стратешке процене у некој другој области војне делатности може се посматрати и са аспекта подстицаја официра на стратешко промишљање и деловање. Изузетно је важно да се развије способност критичког разматрања проблема и способност сагледавања шире слике, односно контекста у којем га је потребно дефинисати, описати и покушати пронаћи више опција за његово решавање. Сама чињеница да се, у условима сталне неизвесности и промена у окружењу, покушавају предвидети неки будући догађаји и пронаћи адекватан одговор на њих, довољно је изазовна и подстицајна за

официре да употребе сва своја расположива знања, способности и вештине у достизању постављених циљева. Такође, пожељно је да такве стратешке процене, поред војних субјеката, буду доступне и презентоване и другим субјектима из друштвено-политичке сфере који су посредни или непосредни учесници у извршавању послова безбедности и одбране. На тај начин би додатно добиле на значају и потенцијално подстакле проактиван приступ у препознавању и решавању проблема на свим нивоима, а у коначном допринеле и формирању одређене стратешке културе која је у овом тренутку, чини се, на изузетно ниском нивоу.

5. СТРАТЕШКО ПРОМИШЉАЊЕ

У складу са променама и непрестаним новим, често непознатим изазовима, које нам је донело савремено доба, официр данас обавезно треба да буде посматран као део визије за 21. век у било ком контексту разматрања одбране и безбедности сваке државе. У том смислу, пожељно би било да стратешка процена у области образовања, као што је претходно сугерисано, садржи и одређено опште дефинисање категорије официра уз навођење његових основних карактеристика. То подразумева да се јасно дефинишу захтеви за знањима које официр треба да стекне, као и знањима, способностима и вештинама које треба да догради, било усавршавањем у образовној институцији или у самој јединици током обављања дужности.

Намеће се као логично, посебно у случају Генералштабног официра, да се дефинишу одреднице које ће тежити његовом професионалном развоју као лидера (Бериша, Баришић, 2024) који је способан за вођење рата у било ком облику и да практично и етички примењује стечена знања, вештине и способности како у миру тако и у рату. Посебно се мора истаћи тежња о потреби да се развију официри са стратешким размишљањем где ће максимално користити достигнуте интелектуалне погледе на догађаје и окружење, мислити критички и практично примењивати војну моћ у складу са националном стратегијом и општим циљевима Војске и државе. Истовремено, морали би бити способни и професионално заинтересовани да, поред националних, прате регионална и глобална дешавања, прилагођавају се условима непрестаних и динамичних промена и увек разматрају нове идеје и предлажу практична решења. Да би били способни да достигну постављене циљеве неопходни су нам официри који су креативни, интелектуално храбри и промишљени, ментално прилагодљиви и стабилни, интуитивни, информисани, аналитични и са системским приступом мишљења.

Овако дефинисани захтеви у основи имају премису да такав официр представља основ стратешког промишљања и деловања система у целини. Стратешко мишљење је процес окренут ка будућности, са унапред дефинисаном визијом и елементима који помажу у изналажењу начина и средстава за њено остварење. У том смислу, претходно побројане жељене карактеристике официра уствари су предуслови за стратешко промишљање и чине његову срж. Оне такође помажу да официр препозна, схвати и разграничи стратегијски ниво разматрања проблема од осталих нивоа, те да сходно томе употреби своја знања и способности и делује у оквиру хијерархијског нивоа организације којем припада. Наведено наравно не значи да стратешко мишљење не треба примењивати на тактичком или оперативном нивоу, посебно због чињенице што је оно засновано на критичком и системски свеобухватном приступу разматрања и решавања проблема, а уједно помаже у бољем разумевању дефинисаних стратешких циљева и њиховом прилагођавању нижим нивоима.

Стратешко промишљање (Хатица Бериша, 2024) треба посматрати као изузетно ефикасан алат за проналажење већег броја опција за решавање проблема и никако га не треба спутавати већ га треба чак и подстицати. То се може постићи управо кроз давање одређеног степена слободе у приступу решавања проблема кроз израду већ поменутих стратешких процена, али и кроз едукацију и информисање о могућностима које такав начин размишљања пружа у извршавању послова и задатака на дужности у јединици. Оно свакако може помоћи бољем разумевању одлука које се доносе на стратегијском нивоу, њиховом прихватању и имплементацији кроз реализацију задатака на нижим нивоима и генерално формирању одређене стратешке културе која ће бити повезујућа и допринеће развоју проактивног деловања појединаца и система у целини.

За формирање, изградњу и очување одређеног нивоа стратешке културе изузетно је важна употреба и неговање стратешког приступа и мишљења у решавању проблема. У савременом свету, организације различитих врста и величине или чак државе су препознатљиве управо по нивоу своје стратешке културе и неретко им је то један од главних адута у наступима, односно сарадњи и пословању са другима. Стварање атмосфере у којој ће примена стратешког мишљења бити нормална појава и важан алат за разматрање одређеног проблема и његово решавање у великој мери одређује успешност организације и унапређење њених способности да проактивно делује са јасном визијом будућности. Због тога је неопходно да сами официри Војске Србије, сходно својим знањима, способностима и вештинама, али и угледу и статусу који

имају у војној организацији и друштву у целини, непрестано испољавају свој утицај, те личним примером и делима директно учествују у изградњи стратешке културе. Притом, никако не смеју остати ограничени само на војну организацију, већ своје видике морају ширити и кроз друге димензије друштва, а посебно на политичку и економску које данас чини се имају и највећи утицај на укупно геополитичко стање.

Способност да се у сложеним и променљивим условима окружења лако прилагодите, те брзо и ефикасно препознајете, дефинишете и решавате проблеме, зависи управо од примене и нивоа стратешког промишљања и деловања, а изграђује се и развија заједно са вашом стратешком културом. Примена критичког мишљења и стварање атмосфере у којој ће деловати да свака идеја има смисла и да је вреди размотрити створиће код официра утисак да је њихово мишљење важно и подстаћи их да непрестано преиспитују донета решења и, по потреби, изналазе и аргументовано предлажу нова. Међусобно уважавање, подршка и подстицај су важан предуслов стратешког промишљања и деловања и нешто на чему се мора перманентно радити, јер само на такав начин могу се постићи жељени ефекти и достићи изванредан ниво стратешке културе. А са друге стране шта ће урадити вештачка интелигенција остаје да се види. (Павић, Бериша, 2024)

6. ЗАКЉУЧАК

Сложена динамика данашњице и непредвидивост сутрашњице у значајној мери опредељују многе државе и њихове поједине системе да непрестано размишљају стратешки и покушавају да предвиде будућност, те пронађу своје место и улогу у њој. У том смислу, логично је да се кроз све елементе моћи неке државе могу уочити бројне стратегије развоја и будућег деловања, а посебно је то карактеристично за елемент војне моћи који у значајној мери одређује снагу једне државе. У оквиру овог елемента, образовање официра свакако заузима важно место и улогу, посебно због чињенице да официри представљају носиоце планирања, организовања и употребе војне силе, те да се од њих очекује да буду лидери у препознавању промена у окружењу и предузимању адекватних и правовремених одговора на њих.

Из претходно изнетог, чини се да нема дилеме да би једна или више стратешких процена у области војног образовања Републике Србије, било да оне буду преточене у одређени стратегијски или доктринарни документ или не, вишеструко допринеле унапређењу и будућем развоју војног образовања, а имплицитно и развоју способности Војске Србије. Њихов садржај треба да дефинише основна усмерења за поступање и циљеве усавршавања официра на посебним програмима усавршавања и стога је неопходно да се овој теми посвети много већа пажња и да се интензивирају иницијативе у правцу подстицања деловања свих актера који су учесници у предметној области, па чак и шире. Само јединствен и свеобухватан приступ решавању овог питања може донети жељене резултате и омогућити даљи развој и напредак предметне области.

Детаљна и свеобухватна стратешка процена у области образовања вишеструко би била корисна и усмеравајућа, посебно због чињенице што би била израђена од стране оних лица која су и сама предмет процене. На тај начин и само критичко мишљење би итекако било подстакнуто и примењено, те у огромној мери допринело квалитету и каснијој примени процене у пракси. Не треба заборавити ни чињеницу да се најквалитетније процене раде у оном тренутку и у условима када сте и сами предмет процене и када и ваша будућност зависи од тога. У таквој ситуацији стратешко промишљање има посебну улогу и значај јер такав приступ рађа бројне идеје и нуди решења која се понекад и сама намећу.

Образложењем потребе за постојањем стратешке процене у области усавршавања официра и истицањем њеног значаја за ту област, може се посредно уочити и њен значај и утицај као фактора стратешког промишљања и деловања. Суштински, стратешке процене и стратешко промишљање представљају један сложен и јединствен систем, сачињен од непрекидног и цикличног процеса критичког и системског размишљања и проналажења решења, чија је примена неопходна уколико желите да одредите своје место и улогу у будућности. Без таквог приступа будућност је сигурно још неизвеснија него што вам се тренутно чини.

ЛИТЕРАТУРА

- Бериша, Х., & Баришић, И. (2024). Теоријски аспект лидерства, часопис Мегатрендревизија, Београд
- Бериша, Х., Целетовић, М., & Баришић, И. (2020). Теоријски аспекти стратегијског мишљења, *Годишња научна конференција*, Иззови савременог света: Стратешко деловање држава или резултанта глобалних и локалних процеса и повода, Факултет безбедности, Београд
- Бериша, Х., & Баришић, И. (2023). *Иззови и перспективе развоја војних наука*, Научна конференција војних наука „ВојНа 2023“, 16.-17 мај 2023 Београд, Зборник радова Медија центар „Одбрана“, Београд

- Бериша, Х., Јегеш, М., & Баришић, И. (2015). „Нови изазови каријерног усавршавања у Школи националне одбране“, Шест деценија школе националне одбране: корени, раскршћа и перспективе: СОРЛОГ 2015: Зборник радова, Медија центар „Одбрана“, Београд
- Доктрина управљања људским ресурсима Војске Србије*, (2012) Медија центар „Одбрана“, Београд
- Јовић, С., & Бериша, Х. (2023). *Стратешке процене као фактор стратешког промишљања и деловања на војно образовање*, Научна конференција војних наука „ВојНа 2023“, 16.-17 мај 2023 Београд, Зборник радова, Медија центар „Одбрана“ Београд
- Милковски, В. (2010). „Утицај система војне доктрине на захтевани профил официра Војске Србије“, Зборник радова/Научно-стручни скуп Војна професија у Србији: стање и перспективе, 30. и 31. март 2009. године у Београду, Војноиздавачки завод, Београд
- Пајовић, М. (2015), „Стратегијско промишљање и тактичко понашање – узроци и последице“, Шест деценија школе националне одбране: корени, раскршћа и перспективе: СОРЛОГ 2015: зборник радова, Медија центар „Одбрана“, Београд
- Павић, А., & Бериша, Х. (2024). *Веишачка интелигенција у стратегији националне безбедности-стање и перспектива*. Часопис Национални интереси, Институт за политичке студије, Београд
- Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030.(2018) , Службени гласник РС, Београд
- Стратегија одбране Републике Србије* (2019) Службени гласник РС, Београд
- Стратегија националне безбедности Републике Србије*, (2019) Службени гласник РС, Београд
- Тофлер, А. и Х., (1998). Рат и антират, Паидеа, Београд
- Шулеић, Ј., & Бериша, Х. (2025). *Изазови стратегијског промишљања у променљивом окружењу*, KNOWLEDGE – International Journal Vol. 68., Skopje, Makedonija,